

T.C.

BİGA KAYMAKAMLIĞI

BİGA REHBERLİK ve ARAŞTIRMA MERKEZİ

AKRAN ZORBALIĞI

Biga Rehberlik ve Araştırma Merkezi

Rehberlik Hizmetleri Bölümü

ÇANAKKALE

2025

İçindekiler Tablosu

Giriş	1
Akran Zorbalığı	2
Tanım	2
Türleri.....	4
Fiziksel Zorbalık	5
Sözel Zorbalık.....	5
İlişkisel Zorbalık	5
Siber Zorbalık	6
Yaygınlık	7
Cinsiyet Farklılıkları	8
Zorbalıkta Roller	9
Zorba Özellikleri.....	9
Akran Zorbalığı Yapan Öğrenciler İçin Sonuçlar	9
Akran Zorbalığına Maruz Kalan Öğrencilerin Özellikleri	10
Akran Zorbalığına Maruz Kalan Öğrenciler İçin Sonuçlar.....	10
Akran Zorbalığı Yapan ve Akran Zorbalığına Maruz Kalan Öğrenciler Özellikleri	10
Akran Zorbalığı Yapan ve Maruz Kalan Öğrenciler İçin Sonuçlar	11
Seyirciler Özellikleri	11
Seyirciler İçin Sonuçlar	11
Zorbalık ile İlişkili Faktörler	11
Zorbalığın sonuçları	12
Sonuç ve Öneriler	14
Ailelere Öneriler	14
Öğretmen ve İdarecilere Öneriler	15
Okul Psikolojik Danışmanlarına Öneriler	16
Sonsöz	17
KAYNAKÇA	18

Giriş

Akran zorbalığı 70-80'li yıllarda tanımlanması ardından arkadaşlık ilişkilerinde ortaya çıkan ve bu tanımlama kapsamına girebilecek davranışlarla kendisine literatürde yer bulmuştur. Zorbalık konusunda ilk çalışmalar Dan Olweus tarafından 1970'li yıllarda yapılmıştır. (Tuncay AYAS and Metin PİŞKİN 2015, p. 317) Bu konuda yapılan çalışmaların neden ve nasıl ortaya çıktığına dair bizlere verdiği bilgiler probleme dair bilgi sahibi olma şansını ortaya çıkarmıştır. 2023-2024 Rehber Öğretmen toplantısının Haziran ayında gerçekleşen ayağında yerel hedef olarak seçilmesi konusunda görüş bildiren Psikolojik danışman/Rehber Öğretmenlerin değerlendirmeleri dikkate alınarak bu konuda bilgi edinebilmek amacıyla bu araştırma hazırlanmıştır.

İçerik olarak akran zorbalığı kavramının literatürde bulduğu karşılığı temel alan bilgilerin kurumumuz hizmet bölgesinde bulunan psikolojik danışmanlara ve okul idari kadro ve öğretmenlerine ulaştırılması amaçlanmıştır. Bu araştırma sonrasında genel kavramlar açısından ilgililerin bilgi sahibi olacağı öngörülebilir; ileri düzey bilgiye erişmek isteyenler için kaynakça kolaylık sağlayabilir.

Bu araştırmada araştırma yöntemi olarak doküman analizi yaklaşımı temel alınmıştır. Araştırma için ekonomik olması, kavram temellendirmesinin yapılması amacıyla bu yaklaşım özelinde ele alınmıştır. Doküman analizi, basılı ve elektronik (bilgisayar tabanlı ve internet erişimli) materyallerin incelenmesi ve değerlendirilmesi sürecinde gerçekleşen bir dizi işlemdir. (Bowen'den akt. Sak vd. 2021). Doküman inceleme yöntemi, araştırmanın veri setini oluşturan birincil veya ikincil kaynak olarak nitelendirilen çeşitli dokümanların elde edilmesi, gözden geçirilmesi, sorgulanması ve analizi olarak tanımlanabilir. (Aydoğdu vd. 2017).

Araştırmaya konu edilen kaynakların genel olarak ülkemiz özelinde yapılan araştırmalar olması önem taşımaktadır. Ancak araştırmaya konu edilen kavramın alt başlıklarının derinlemesine incelenmediğinin belirtilmesi faydalı olacaktır.

Akran Zorbalığı

Zorbalık konusu evrensel ölçekte problem teşkil etmektedir. Zorbalık konusunda farklı ülkelerde yapılan farklı çalışmalar, dünyanın bir çok noktasında zorbalığın bir sorun olduğunu göstermektedir. (Ayas ve Pişkin'den aktaran Ayas ve Pişkin, 2015)

Akran zorbalığının nedenlerine dair Genç'den aktaran Çankaya(2011) şunları kaydetmiştir: Arkadaşlarına baskı yapanların bu baskı aracılığıyla kendilerini üstün görmeleri, Şiddetin bir çözüm yolu olarak benimsenmesi, kurban olarak seçilen kişinin bu baskıyı hak ettiği düşüncesi yer almaktadır. (İbrahim ÇANKAYA 2011, p. 82) İstanbul'da ilköğretime devam eden 9-14 yaş aralığındaki 550 çocuğun katılımı ile gerçekleştirilen araştırmada aile içinde şiddete tanık olma ve aile içinde şiddete maruz kalma ile akran zorbalığına karışma durumları anlamlı düzeyde ilişkili bulunmuştur. Öğretim hayatı boyutunda hem akran zorbalığı yapma hem de akran zorbalığına maruz kalmada okulu sevmeyen öğrencilerin oranı diğerlerinden daha yüksek görülmüştür. (Ergün'den akt. Aslan ve Polat, 2023)

Tanım

Zorbalığın belirgin ve karakteristik özelliği güçlü kişilerin aynı ortamı paylaştıkları güçsüz kişilere, şiddet uygulamasıdır. Yoğun olarak görüldüğü ortamlar ise okul ve iş yerleri olarak dile getirilebilir. (Mahi Aslan and Mehmet Oğuz Polat 2023, p. 45) Bireylerin karşıdaki kişiye zarar verme amacıyla sergilediği, sürekli olarak yaptığı, kendini koruma amacı olmayan davranışlardır. (Şahin ve Akbaba'dan aktaran Alkan, 2019) Akran zorbalığı, aynı yaş veya yaş grubunda bulunan kişilerin arasında ortaya çıkabilen güç dengesizliği

durumunda sahip olduğu gücü, güçsüz gördüğü kişilere karşı olumsuz davranışlarla sergileme eğiliminde olan kişilerin bu durumlardaki davranışlardır. (Alımcı, 2018)

Akran zorbalığı, daha güçlü bir kişi veya grubun gücü sistematik olarak kullanarak kendilerinden küçük ya da dezavantajlı halde olan diğer kişi ya da kişilere yönelik amaçlı ve tekrar ederek incitme hırpalama ve rahatsız etmesi ile sonuçlanan saldırganlıktır. (Uysal ve Dinçer, 2012)

Zorbalık herhangi bir tehdit olmaksızın hedefe ulaşmak için araç haline getirilmiş belirli bir amaca hizmet eden saldırganlıktır. (Uysal ve Dinçer, 2012)

Bir kişinin kasten ve yaralayıcı bir biçimde başka bir kişiye yönelik sergilediği saldırgan ve zarar vermeye yönelik davranışlardır (APA'dan aktaran Mercan ve Yıldırım Sarı, 2018). Olweus'dan aktaran Ayas ve Pişkin (2015) zorbalığın şu şekilde tanımlandığını aktarmıştır: Belirli bir süre boyunca bir kişinin belirli bir kişi ya da kişilerin olumsuz davranışlarına maruz kalmasıdır. Başka birine zarar verme niyeti ile sergilenen fiziksel ve psikolojik saldırganlığı tekrar tekrar sergilemektir. (Dale vd'den aktaran Özbey, 2019:26)

Davranışı gerçekleştiren kişi ve bu davranışa maruz kalan kişiler arasında güç dengesizliğinin olması, zorbalık içeren davranışların bilinçli olarak sürekli yapılması, davranışlarının amacının yıldırma ve zarar verme amacı taşıması önemli noktalarıdır. (Çankaya, 2011).

Zorbalık saldırganlıktan şu noktalarda farklılaşmaktadır: zorbalık belirli bir amaç taşır, süreklilik gösterir ve zorba ile kurban arasında güç dengesizliği vardır. (Uysal ve Dinçer, 2012).

Yukarıda bahsedilen tanımlar açısından değerlendirildiğinde zorbalık şu kriterleri kapsamalıdır:

1. Amaç bireye kasıtlı olarak zarar vermektir.
2. Gerçekleşen eylemler sistematik biçimde süreklilik göstermelidir.
3. Zorba ve mağdur arasında güç dengesizliği bulunması gerekir.

(Aslan ve Polat 2023, p. 46).

Türleri

Akran zorbalığı konusunda yapılan çalışmaların zorbalığı 4 alt grupta birleştirdiği görülmüştür. Rize ilindeki liselerde 917 öğrencinin katılımıyla yapılan araştırmanın sonuçlarına göre fiziksel zorbalık %67.1, sözel zorbalık %55.3, cinsel zorbalık %17.2, toplam zorbalık %72.6 oranlarında bulunmuştur. En fazla yapılan fiziksel zorbalık %42.2 oranıyla el kol şakası yaparak rahatsız etme, sözel zorbalık %28 oranıyla küfür etme, kaba ve çirkin sözler söyleme, cinsel zorbalık ise %8.9 ile yavru, fıstık, yakışıklı diye laf atarak rahatsız etme şeklinde bildirilmiştir. (Başaran ve Polat'tan akt. Aslan ve Polat, 2023)

Başka bir araştırmada ortaya çıkan zorbalık türlerinden %47,9'unun sözel, %26.7'si fiziksel şiddet içerdiği katılımcılar tarafından belirtilmiş; zorba ile baş etme konusunda çözüm yolu olarak katılımcıların %41,9'u zorbalık olduğunu ifade etmişlerdir. (Polat ve Sohbet'ten akt. Aslan ve Polat, 2023).

Bir diğer araştırmada 1743 öğrenciden veri toplanmış; bu verilere göre öğrencilerin %40,4'ü zorbalığın okulda sık karşılaştıldığını ifade etmiştir. Ortaya çıkan zorbalık türlerinden %47,9'unun sözel, %26.7'si fiziksel şiddet içerdiği katılımcılar tarafından belirtilmiş; zorba ile baş etme konusunda çözüm yolu olarak katılımcıların %41,9'u zorbalık olduğunu ifade etmişlerdir. (Polat ve Sohbet'ten akt. Aslan ve Polat, 2023).

Fiziksel Zorbalık

Fiziksel Zorbalık; vurma, tokat atma, yumruk tekme ile fiziksel şiddet gösterme, saç çekme, tırmalama gibi davranışlar fiziksel zorbalık çerçevesinde değerlendirilebilir. (Çankaya 2011, p. 83) Zorba kişilerin kurban olarak seçtikleri kişilere fiziksel güç kullanarak uyguladıkları zorbalık türüdür. Vurma, çimdik atma, tokat atma, çelme takma, sarsma, saç çekme, kavga etme, eşyalarını alma ya da zarar verme gibi davranışlar örnek verilebilir. (Uysal ve Dinçer, 2012).

Fiziksel temas aracılığıyla zarar verme amaçlayan bu zorbalık türü çoğunlukla okul öncesi dönem ve ilkokul kademelerinde görülmektedir. (Doğan ve Vural Yüzbaşı, 2021)

Sözel Zorbalık

Zorbanın kurbanı hedef alırken sözel olarak yıpratma amacı taşıyan davranışlarıdır. Zorbaların kullandıkları sözler aracılığıyla amaçlı bir zarar verme davranışı sergiledikleri versiyondur. (Uysal ve Dinçer, 2012).

Sözel zorbalığa bakıldığında bir kişiye karşı küçük düşürücü ifadeler kullanmak, aşağılamak, sözel olarak taciz ve ırkçılık içeren ifadelerle zarar verme amacı taşıyan durum ve davranışlardır. (İrfaner, 2009).

Öğrenci ve ailesine dair yapılan olumsuz ifadeler ve yargılarla sözel olarak gerçekleşen zarar verici davranış türleridir. (Doğan ve Vural Yüzbaşı, 2021) .

İlişkisel zorbalık

Öğrencilerin sosyal ilişkilerine zarar verip kurbanı zarar verme içeren davranışlar olarak açıklanabilir. İlişkisel zorbalık olaylarında fark edilmesinin daha zor olması müdahale

imkanını ortadan kaldırmaktadır. (Doğan ve Vural Yüzbaşı, 2021). Bu açıdan bakıldığında etkilerinin daha derin ve yaralayıcı olduğu ifade edilebilir. (Ayas ve Pişkin, 2011).

Siber Zorbalık

Teknolojik aletlerin kullanımı aracılığıyla bireylere zarar verme amacı taşıyan davranışlarla karakterize zorbalık biçimidir. (Doğan ve Vural Yüzbaşı, 2021). Günümüz dünyasında akran zorbalığının öğrenciler arasında giderek internet kullanımı ve cep telefonu aracılığıyla siber ortamlarda yaşandığı görülmektedir. (Raskauskas ve Stoltz'dan akt. Yaman ve Sönmez, 2015). Siber zorbalığı klasik zorbalıktan farklı kılan ve güçlendiren kısmı, belirli bir mekan veya zaman ihtiyacı taşımaması, anonimliğin yaygın olması, mağdurun kolay erişilebilir olması, mağdura etkisinin fazla olması ve okul sınırlarına ihtiyaç duymadan ortaya çıkabilir olmasıdır. (Yaman ve Sönmez 2015, p. 20).

- 1.Dışlama: Bir kişinin kasıtlı olarak bir grup ya da eylem dışında bırakılmasıdır.
- 2.Taciz: Kişileri incitme ve tehdit etme amacıyla çevrimiçi mesajların sürekli yollanmasıdır.
- 3.İfşa: Birisine ait olan bilgilerin kurbanı küçük düşürmek, incitmek amacıyla kullanılmasıdır.
- 4.Hile: Zorba kişinin kurbanda oluşturduğu güven duygusunu kötü amaçlarına hizmet etmesi amacıyla kullanmasıdır.
- 5.Siber Takip: Kurbanı sürekli olarak takip ederek tehdit ve yanlış suçlamalarla rahatsız etmektir.
- 6.Fraping: Kurbanın sahip olduğu sosyal ağlarda bulunan hesaplarını uygunsuz içerik yayınlama amacıyla kullanmaktır.

7.Maskeleme: Gerçek olmayan bir e-posta ya da sosyal medya profili oluşturmaktır.

Daha yaygın ifade etmek gerekirse fake hesap oluşturulmasıdır.

9.Trolleme: Kışkırtıcı yorumlar aracılığıyla kasıtlı zarar vermeyi kapsar.

10.Flaming: Kurban hakkında hakaret etme aracılığıyla körükleme aylemi olarak tanımlanabilir.

11.Catfishing: Zorba, mağdurun kimliği üzerinden sosyal medya profili oluşturur.

12.Şantaj: Kişinin kişisel bilgilerini, belgelerinin paylaşılmasına yönelik tehditlerdir.

13.Sexting: Zorbanın mağdur kişiye müstehcen fotoğraflar ya da mesajlar yollamasıdır.

14.Karalama: Kurban hakkında dedikodu veya gerçek dışı ifadeler paylaşmasıdır.

(Aslan ve Polat 2023, p. 51).

Yaygınlık

Akran zorbalığı okul ortamlarında sık görülen, fiziksel ve psikolojik travmalara neden olan önemli bir sorundur. Farklı kültürlerde yapılan çalışmalarda zorbalık prevalansının %9-%62.5 arasında değiştiği belirlenmiştir. Farklı kültürlerde yapılan araştırmalar yaygınlığın %9 ile %62.5 oranında değiştiğini göstermektedir. (Sangaland vd, 2016; Abdirahman vd, 2013'ten aktaran Ayaz Alkaya ve Avşar,2017).

Yıldırım'dan aktaran Mercan ve Yıldırım Sarı (2018) zorbalığın gençler arasında %16,4, kurban olanların %26,2, hem zorba hem kurban olanların ise %23,8 oranlarında olduğunu saptamıştır.

Zorbalık vakalarının yaş dağılımına bakıldığında yoğunlukla 10-14 yaş aralığında en yoğun dönem, daha sonra 5-9 ve sonrasında 15-19 yaş aralığında ifade edildiği göze çarpmaktadır. (Çayırdağ'dan akt. Aslan ve Polat, 2023).

Türkiyede 5, 6, 7 ve 8. sınıf öğrencileriyle yapılan bir araştırmada öğrencilerin %36.7'sinin zorba, %57.5'nin kurban, %32.7'sinin zorba-kurban olduğu kaydedilmiştir. (Karakuş ve Şahbaz'dan akt. Aslan ve Polat, 2023).

Unesco (2022)'ye göre zorbalık çocuk nüfusun yaklaşık üçte birini etkilemektedir.

Farklı ülkelerde yapılan çalışmalarda okullarda ki yaygınlığı %8-75 arasında değiştiği görülmüştür. Yapılan bir metaanaliz çalışmasında 335.519 kişilik bir örnekleme kapsayan çalışmada yüzyüze zorbalığın %35 oranında yaygınlık gösterdiğine ulaşılmıştır. (Modecki vd. akt. Aslan ve Polat, 2023).

Araştırmalar değerlendirildiğinde araştırmanın gerçekleştiği ülke, bölge, okul, grup vb. değişkenlere bağlı yaygınlık oranının farklılaştığı göze çarpmaktadır. Bunun yanında zorbalığın olumsuz sonuçları göz önünde bulundurularak, düşük yaygınlık oranları dahi dikkate alındığında ciddi bir problem teşkil ettiği gözden kaçırılmamalıdır.

Cinsiyet Farklılıkları

Zorbalık söz konusu olduğunda cinsiyet temelli farklar ortaya çıkmaktadır. Radford vd'den akt. Aslan ve Polat, (2023) kızların çoğunlukla dolaylı zorbalık tercih ederken erkeklerin doğrudan zorbalık davranışı sergilediklerini kaydetmiştir. (Aslan ve Polat 2023, p. 52).

Atalay'dan aktaran Alımcı (2018) genç erkeklerin zorbalık davranışını doğrudan olmak üzere daha çok kullandıklarını, bu davranışları akranları arasında sosyal statü oluşturmak adına gerçekleştirdiklerini kaydetmiştir

Kutlu (2005), araştırmasında erkeklerin grup içerisinde kızlara göre zorba, kurban, hem zorba hem kurban gruplarında değerlendirmelerinde daha fazla ifade etmiş olmalarına önem atfetmektedir. Burada ğrencilerin davranışlarının farkında olduğu şeklinde açıklamak mümkün olabilir. Bunu açıklarken araştırmacı erkeklerin grup içerisinde aidiyet oluşturma ve kabul görme açısından zorbalık ile ilişkili davranışları sergileme olasılığının yüksek oluşuyla açıklamıştır. (Pellegrini ve Long’dan akt. Kutlu, 2005).

Zorbalıkta Roller

Zorbalık durumlarında farklı roller bulanmaktadır. Bu rollerin açıklaması ve rolleri gerçekleştiren kişiler açısından sonuçları açıklanmıştır.

Zorba zellikleri

Zorba olan çocuklar akran grubu içerisinden hedef seçtikleri kişi ya da gruba yönelik sistematik zorbalık sergileyen kişi ya da kişilerdir. (Pellegrini’den akt. Uysal ve Dinçer, 2012). Zorbalık davranışı sergileyen kişilerin genel olarak birbiri ile ilişki kurma eğilimi olduğu dikkat çeken bir unsurdur. Benzer davranış kalıplarını sergileyen grup içerisindeki davranışlar aynı grup içerisinde pekişerek sreklielik sağlamaktadır. (Uysal ve Dinçer, 2012).

Akran Zorbalığı Yapan ğrenciler İçin Sonuçlar

Araştırmalar zorbalık yapan öğrencilerin kısa ve uzun vadede olumsuz etkiler doğurduğunu ortaya koymaktadır. (Farrington vd.’den akt. Doğan ve Vural Yüzbaşı, 2021). Zorbalık yapan öğrenciler kısa vadede okul ile ilişkili alanlarda problemler yaşadığı görülmektedir. (Doğan ve Vural Yüzbaşı, 2021). Kısa vadede sonuçlarına bakıldığında; okula uyum sağlamada güçlük, okuldan kaçma ve kurallara itaatsizlik, okula ilgisiz olma, düşük akademik başarı, öğretmenlerle çatışmaya girme eğilimi, dışlanma riski, arkadaşlık ilişkilerinde zorluklarla karşılaşmadan bahsedilebilir. (Doğan ve Vural Yüzbaşı, 2021). Uzun

vadeli sonuçları; Saldırgan davranışların ileriki yaşlarda devam etme eğilimi, psikiyatrik problem geçirme olasılığının fazla oluşu, suça karışma olasılığının yüksek olması, sosyal ilişkilerde sorun yaşama, erken yaşta zararlı madde kullanımı olarak ifade edilebilir.

Akran Zorbalığına Maruz Kalan Öğrencilerin Özellikleri

Bu grupta bulunan bireyler küçük, daha güçsüz ya da güvensiz görünürler; saldırgan davranış gösterme eğilimi bulunmaz. Liderlik becerileri zayıftır. Akranlarından farklı olan fiziksel özellikler taşırlar. (Uysal ve Dinçer, 2012).

Akran Zorbalığına Maruz Kalan Öğrenciler İçin Sonuçlar

Zorbalığa maruz kalan öğrencilerinde kısa ve uzun vadede bu davranışlardan etkilendikleri tespit edilmiştir. (Bilgili ve Ark.'dan akt. Doğan ve Vural Yüzbaşı, 2021). Kısa vade sonuçlarına bakıldığında; kendini değersiz hissetme eğilimi, Daha yaygın mutsuzluk, düşük özgüven, sosyal uyum problemleri, uyku problemleri, akademik performans kaybı, okula ilişkin tutum değişikliği, okulda yaygın güvensizlik hissi, kendine zarar verme düşüncelerinin yaygınlığından bahsedilebilir. Uzun süreli sonuçlarında ise; hayatlarında negatif duyguların etkisinin fazla olması, özgüven eksikliği, depresyon eğilimi ve kaygı bozukluğu geliştirme riski, sosyal ilişkiler ve romantik ilişkilerde sorunlarla karşılaşma, akademik başarı kaybı olarak ifade edilebilir. (Doğan ve Vural Yüzbaşı, 2021).

Akran Zorbalığı Yapan ve Akran Zorbalığına Maruz Kalan Öğrenciler Özellikleri

Zorba - kurbanların zorba ve kurban kimliğini ne zaman sergileyecekleri ya da maruz kalacaklarını kestirmek zordur. Bu grupta değerlendirilen bireyler hem zorbalık hem mağdur olmanın getirdiği olumsuz yanları aynı anda yaşadıkları için ele alınan diğer gruplar içerisinde en yüksek risk olarak değerlendirilmiştir. (Gökten'den akt. Uysal ve Dinçer, 2012).

Akran zorbalığı yapan ve maruz kalan öğrenciler için sonuçlar

Bu öğrenci grubunda bulunanlar için sonuçlar; yüksek düzeyde saldırganlık eğilimi, depresyon olasılığı artışı ve kaygı düzeyinin yüksekliği, duygusal stres yüksekliği, benlik saygısının düşüşü, sosyal ilişkilerin problemli oluşu, dışlanma olasılığı, okuldan uzaklaşma eğilimi olarak ifade edilebilir.

Seyirciler

Zorba veya kurban grubunda bulunmayan ancak çözüm için adım atmadan müdahale edildiğinde problemi ifade eden öğrencilerdir. Zorbalığa tepki vermez, izler, müdahale etmezler. Seyirci grupta bulunan bireyler zorbalığın devamı ya da bitmesi konusunda belirleyici olabilirler. (Uysal ve Dinçer, 2012).

Seyirciler İçin sonuçlar

Bu grupta bulunan öğrencilerde olaylara şahitlik etmeleri nedeniyle zorbalığın sonuçları oluşmaktadır. Kısa ve uzun vadede etkiler ortaya çıktığı fark edilmiştir. Bu grup için sonuçlar; mutsuzluğun artışı, şahit olduğu olayları yaşayabileceğine dair korku, savunma ihtiyacı doğma ihtimali nedeniyle tetikte olma durumu, zorbalığa uğrayanlara müdahale edemediği için üzgün ve güçsüzlük hissi, ispiyoncu olarak etiketlenme riski nedeniyle endişe duyma ve müdahale edilmesine aracılık edememe, zorbalığa katılımı konusunda baskı hissetme, okulu sevmekten ve okuldan uzaklaşma eğilimi olarak açıklanabilir.

Zorbalık ile İlişkili Faktörler

Akran zorbalığı karmaşık sosyal süreçlerden etkilenen, sosyal ilişkiler ve etkileşimleri etkilediği bir durumdur. Her okulun kendi içinde taşıdığı dinamiklerin farklı olması nedeniyle farklılıklar gösterir. (Uysal ve Dinçer, 2012).

Zorbalık sürecinde belirlenen rollere bakıldığında davranış profillerinin özellikle aileden etkilendiği ve bu konuda ailelerin etkisi gözden kaçırılmamalıdır. Bununla beraber bireysel özellikler; yaş, cinsiyet, çocuğun mizacı, sosyo duygusal gelişim özellikleri, kişilik özellikleri risk faktörleri arasında değerlendirilebilir.

Zorbalık yine ailesel özelliklerden de ciddi anlamda etkilenmektedir. Özellikle ebeveynlik stilleri burada kritik önem taşımaktadır. (Doğan ve Vural Yüzbaşı 2021). Bu açıdan değerlendirildiğinde ailenin benimsediği ebeveynlik stillerinden demokratik ebeveyn stiline sorunlarla başa çıkma ve zorbalık durumlarına dair çözüm üretme becerileri açısından avantajlı olduğuna değinilebilir. (Kanak ve Pekdoğan'dan akt. Doğan ve Vural Yüzbaşı, 2021). Ebeveynlerin taşıma olasılığı olan otoriter, ihmalkar ve izin verici ebeveyn stilleri zorba ve zorbalığa maruz kalma açısından risk faktörlerinden değerlendirilebilir.

Zorbalık durumlarında okulun özellikleri de yine zorbalık davranışları açısından önem arz eder. Okulun fiziki yapısı, büyüklüğü, okul iklimi, öğretmen ve idarecilerin tutumları, okul – öğretmen-ebeveyn ilişkileri bunu etkileyen faktörlerdendir.

Bir diğer etki eden faktör grubu olarak okul çevresi belirleyici rol oynayabilir. Okulun bulunduğu bölgenin özellikleri sosyo-ekonomik düzey, kültürel değerler, gelenek görenekler etkileyen risk faktörlerinden sayılabilir. (Doğan ve Vural Yüzbaşı, 2021).

Zorbalığın Sonuçları

Akran zorbalığı karmaşık sosyal süreçlerden etkilenen, sosyal ilişkiler ve etkileşimleri etkilediği bir durumdur. Her okulun kendi içinde taşıdığı dinamiklerin farklı olması nedeniyle farklılıklar gösterir. (Uysal ve Dinçer, 2012). Akran zorbalığında rollere bağlı olarak sonuçlar yollarıda roller bölümünde ele alındığı için tekrar bahsedilmeden genel sonuçlara dair atıflara yer verilerek bu konudan bahsedilecektir.

Akran zorbalığı okul ortamlarında fiziksel, psikolojik travmalarla sonuçlanabilen önemli bir sorundur. (Alkaya ve Avşar, 2017).

Zorbalık yapan ve zorbalığa maruz kalan kişilerin depresyon, intihar düşüncelerinde artış, psikiyatrik sorunlar, ebeveynleri ile ilişkilerinde sorunlar sık karşılaşılan durumlardır. (Gürsoy'dan aktaran Mercan ve Yıldırım Sarı 2018).

Zorbalığa maruz kalan öğrencilerin okul devamsızlığında artış görülmektedir. (Furniss'den aktaran Çankaya, 2011).

Türkiyede 5, 6, 7 ve 8. sınıf öğrencileriyle yapılan bir araştırmada öğrencilerin %36.7'sinin zorba, %57.5'nin kurban, %32.7'sinin zorba-kurban olduğu kaydedilmiştir. (Karakuş ve Şahbaz'dan akt. Aslan ve Polat, 2023).

Zorbaların davranışlarının amacı kurbanı zarar vermek iken kurbanın kendisini korumasının ya da akranlarının onun korunmasına dair adım atmamaları sonucunda kurban zarar görmektedir. Kurbanlar yaşadığı fiziksel, sözel ya da ilişkisel kötü davranışlar nedeniyle toplumsallaşmaktan uzaklaşmaktadırlar. Zorbalar ise davranışlarını sürdürürken olumlu sosyal ilişkiler geliştirme becerilerinden maruz kalmaktadırlar. Bu noktadan baktığımızda zorba ve kurbanlar açısından etkileri olduğunu söyleyebiliriz. (Uysal ve Dinçer, 2012).

Akran zorbalığından kurbanların yanı sıra zorbalar, seyirciler ve tüm toplum fiziksel, psikososyal ve akademik yönden etkilenmektedir. Okulda zorbalığa maruz kalan öğrencilerde fiziksel ve duygusal yıpranma, okula devamsızlık, okul kurallarına uymama, sosyal ilişkilerde azalma, depresyon eğilimi, intihar girişimi, benlik saygısında düşme, akran ilişkilerinde zayıflama ve depresyon düzeyinde artma gibi sorunlar görülmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Akran zorbalığının günlük yaşamda olumsuz etkileri yüksek bir problem olduğu su götürmez bir gerçek. Zorbalık durumları, roller ve genel ifadeler değerlendirildiğinde bu problemin görmezden gelinemeyeceği aşikârdır. Bunu bilerek ilk adım olarak atılan bu bilgilendirme çalışması sonrasında duruma taraf olan; okul, aile, öğretmenler, öğrenciler, psikolojik danışmanların çözüme dair atacakları tutarlı ve istekli adımlar toplumun büyük bir kısmını etkileyen problem açısından çözüm konusunda bir şans doğmasını sağlayabilir. Bu konuda akademik kaynaklardan alıntılanan öneriler aşağıda sıralanmıştır.

Atik (2006) araştırmasında erkek öğrencilerin zorbalığa karışmasında yordayıcı olarak bulunduğu benlik saygısı kavramı önem taşımaktadır. Buradan hareketle cinsiyet rollerine ilişkin duyarlılık taşıyan zorbalığı önleme programlarının önem taşıdığı ifade edilebilir. Kutlu (2005) araştırmasında da paralel olarak erkeklerin zorbalık rol ve durumlarına dair kendini değerlendirme ölçeklerinde farklılık göstermesi ile örtüşmektedir.

Atik (2006) araştırmasında, zorbalığa karışan ve mağdur olan öğrencilerin akademik performanslarının düşük olması dikkat çekmektedir. Gelişim dönemi görevi olarak kendini ifade etme ve başarılı görünme ihtiyacının karşılanmadığı çocukların akademik performans konusunda bir kaygı taşımayacakları ve bu nedenle okul kurallarını dikkate almayacakları buradan çıkarılabilir.

Ailelere Öneriler

Ailelere yönelik aktarılan önerilerde Broonfenbrenner'in ekolojik kuramına dayandırdıkları açıklamada ailenin rol model davranışlarının çocuk üzerinde etkisine değinilmiştir. Aile içerisinde şiddet ve zorbalığa yönelik olarak ailenin tutumunun çocukların davranışlarını etkilediği ifade etmiştir. (Belen, 2024). Aynı kuram çerçevesinde

değerlendirildiğinde ebeveynlerin çocuk, çevre ile iletişimleri; kendi akran gruplarıyla kurdukları iletişim ve davranış biçimleri; sosyal ilişki ve hayatta gerçekleşen olay ve durumlara verdikleri tepkiler çocuklara örnek olmaktadır. Ailelerin kriz durumlarında verdikleri tepkiler çocukların zorbalık ve zorbalığa maruz kalma durumlarında gösterecekleri tepkileri belirleyecektir. Ailelerin kardeşler arasında ortaya çıkan çatışmalara müdahale yöntemleri ve tepkileri yine bu durumlarda çocukların hangi davranışlarıyla var olacaklarını belirleyecek unsur olacaktır. (Belen, 2024). Ebeveynler açısından değerlendirmeye alındığında gösterecek oldukları sorun çözme biçimlerinin rol-model alınarak okullarda yansımalarının görünmesi öngörülebilir.

Ailelerin, ebeveynlerin çocuklarının internet kullanımına dair fikir sahibi olmaları ve bu konuda net, tutarlı kurallar koyarak süreci yönetmeleri etkili bir çözüm önerisi olabilir. İnternet kullanımının denetimsiz ve serbest kullanımı çocukların erişim sağladıkları kaynakların yansımalarının kontrol edilebilirliği açısından önem taşımaktadır.

Öğretmenlere ve İdarecilere Öneriler

Öğretmen ve yöneticilerin zorbalık eylemlerine dair bilgi sahibi olmaları ve ortak paydada ifade edilmesi önem taşımaktadır. Bilgilendirme amacıyla okul içerisinde ve ilçe milli eğitim müdürlükleri aracılığıyla verilecek eğitimlerin önemine değinilmiştir. Bununla beraber sınıf yönetimi becerilerinin öğretmenlere düzenli olarak hatırlatılması ve gündemde tutulması amacıyla verilebilecek eğitimlerin önemine değinmiştir. (İrfaner, 2009). Okullarda zorba, mağdur rollerinde bulunan öğrencilerin psikolojik danışmanlara bildirilmesi ve takibinin bu davranışların azalmasında rol alacağına değinilmiştir. (İrfaner, 2009).

Sınıf içerisinde düşük akademik başarı gösteren öğrencilere karşı duyarlılık göstermek, olumlu sorun çözme becerilerini modellemek, tutarlı, adil ve açık olmak sürece katkı sağlayacak unsurlardan olarak değerlendirilebilir. Yine öğretmenlerin sınıf ve okul

içerisinde farklılıklara saygı gösteren ifadeler kullanmaları, benimsemeleri ve davranışlarıyla rol-model olmaları sürecin destekleyicisi olabilir. (Atik, 2006). Akademik başarısı düşük öğrencilerin güçlü yanlarının desteklenmesi öğrencinin fark edilme ihtiyacını olumlu durumlarla ifade etmesine destek sağlayabilir.

İrfaner (2009)'in araştırmasında sınıf ile beraber gerçekleştirilecek sosyal aktivitelerin bu davranışların azalacağına dair beyanlarda bulunan katılımcılar olmuştur. Özellikle zorbalığa karşı güvenlik temelli kamera, nöbetçi sayısının arttırılması gibi önlemlerin yetersiz kalacağı bunun yanında okulda bulunan öğretmen, yönetici ve öğrencilerin arasında oluşturulabilecek olumlu bir tutum ve algılamanın etkisine değinilmiştir. Okulda öğrenciler ve ailelerin daha bir arada bulunabileceği ortamlar oluşturulması, iletişim kanalları oluşturulması ve güçlendirilmeye çalışılması öğrencinin takip edilmesinde ve okula karşı fikrinin değişmesinde etkili olacağı belirtilmiştir. (İrfaner, 2009).

Öğretmenlere dair önerilerde dikkat çeken kısım okulda gerçekleşen zorbalık durumlarında kurban ve zorbanın gözlemlenmesidir. Öğretmenlerin gözlemleri öğrencilerin hangi sıklık ve hangi türde zorbalığa maruz kaldıklarının tespit edilmesi, müdahale edilmesi açısından önem taşımaktadır. Öğretmenlerin zorbalık davranışlarına karşı sorumluluğu altında olan öğrenci ve sınıfın velileri ile iletişim halinde olmaları zorbalığa müdahale konusunda ailelerden destek almaları önem taşımaktadır. (Belen, 2024).

Okul Psikolojik Danışmanlarına Öneriler

Zorbalığın doğru tanınabilmesi, saldırganlık şiddet durumlarından ayırt edilebilmesi noktasında psikolojik danışmanların bilgilendirme çalışmaları önem taşımaktadır. Zorbalıkla mücadele çalışmalarında görev ve sorumlulukların somut bir zeminde oturtulması ve tarafların bilgilendirilmesi durumların doğru algılanması ve müdahale, çözüm yolları konusunda fikir birliği kurulmasını sağlayacaktır. Okul psikolojik danışmanları

planlamalarına dahil edip zorbalığa dair bilgilendirme çalışmalarında bulunabilirler. (Belen, 2024).

Zorbalık müdahale programları konusunda bilgi sahibi olunması ve müdahale becerilerinin geliştirilmesi yine sürece katkı sağlayabilecek durumlardan olabilir. Bu konuda yayınlanan *Akran zorbalığı rehber öğretmen/psikolojik danışmanlar için kitapçık* psikolojik danışmanlara faydalı olabilir.

Bireyi tanıma teknikleri aracılığıyla zorbalığın yaygınlık ve sıklığına dair fikir sahibi olmaları yine müdahale açısından avantaj kazandırabilir. Kurban ya da zorba grubun bir araya getirilmesi aracılığıyla kurbanlar için başa çıkma becerilerine yönelik grupla psikolojik danışma müdahaleleri, zorbalar için buna benzer müdahaleler organize edilerek çalışılabilir.

Okul psikolojik danışmanlarının zorbalık konusunda aile ve öğretmenlerle iş birliği içerisinde olması önem taşımaktadır. Veli bilgilendirme çalışmaları aracılığıyla ebeveynlere süreçte önemleri hakkında bilgi verilebilir. Öğrencilere yönelik zorbalık farkındalık çalışmaları arttırılarak duyarlılığın artması sağlanabilir. (Belen, 2024).

Sonsöz

Akran zorbalığına dair çözüm üretme şansının güçlenmesi ve devamlılığı aracılığıyla nesiller arası aktarılacak olan çözüm ve başa çıkma stratejileri orta ve uzun vadede toplumsal bir dönüşüme zemin hazırlayabilir. Uzak, zor hatta belki imkansız görülebilen bu ihtimalin gerçekleşmesi adına bu metni okuyan tarafların alacakları sorumluluk bilinci burada filizlenen umudun dayanağıdır.

KAYNAKÇA

1. Aslan, M., & Polat, M. O. TÜM BOYUTLARIYLA AKRANLAR ARASI ZORBALIK. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 5(1), 43-82.
2. Alımcı, D. (2018). Ortaokul ğrencilerinin akran zorbalığı ve sosyal görünüş kaygıları ile kendine saygıları arasındaki ilişkinin incelenmesi (Master's thesis, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı).<http://openaccess.izu.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12436/631>.
3. Atik, G. (2006). İlköğretim ikinci kademe öğrencileri arasındaki zorbalık davranışını yordamada denetim odağı, benlik saygısı, aile stili, yalnızlık ve akademik başarının rolü. Orta Doğu Teknik Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
4. Ayas, T., & Pişkin, M. (2015). AKRAN ZORBALIĞI BELİRLEME ÖLÇEĞİ ERGEN FORMU. Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi, (50), 316-324.
5. Ayas, T., & Pişkin, M. (2011). Lise ğrencileri arasındaki zorbalık olaylarının cinsiyet, sınıf düzeyi ve okul türü bakımından incelenmesi. İlköğretim Online, 10(2), 550-568.
6. Ayaz Alkaya, S. & Avşar, F. (2017). Okul çağı çocuklarının akran zorbalığı durumları ile atılganlık düzeyleri ve ilişkili faktörlerin incelenmesi. Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi, 14(3).
7. Aydoğdu, . R., Karamustafaoğlu, O., & BÜLBÜL, M. Ş. (2017). Akademik Araştırmalarda Araştırma Yöntemleri ile rneklem İlişkisi: Doğrulayıcı Doküman Analizi rneğı. Dicle University Journal of Ziya Gokalp Education Faculty/Dicle Üniversitesi Ziya Gokalp Eğitim Fakültesi Dergisi, (30).

8. Belen, F. S. (2024). Ortaokul öğrencilerinde kardeş zorbalığı, akran zorbalığı ve siber zorbalık: Bir yapısal eşitlik model testi
9. Çankaya, İ. (2011). İlköğretimde akran zorbalığı. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24(1), 81-92.
10. Doğan, A., & Vural Yüzbaşı, D. (2021). Akran zorbalığı rehber öğretmen/psikolojik danışmanlar için kitapçık. *TC Millî Eğitim Bakanlığı Gazi Mesleki Eğitim Merkezi Matbaası*.
11. İrfaner, S. (2009). Öğrenciler arasında gerçekleşen zorbalık eylemleri ve zorbalık konusunda öğrencilerin, öğretmenlerin, ve okul yöneticilerinin görüşleri ve tutumları.
12. Kutlu, F. (2005). The effect of bullying management training on bullying behaviours of elementary school students (Doctoral dissertation, Middle East Technical University (Turkey)).
13. Mercan, H., & Sarı, H. Y. (2018). Lise öğrencilerinde akran zorbalığı ve sosyodemografik değişkenlerle ilişkisi. *Florence Nightingale Journal of Nursing*, 26(1), 21-29.
14. Özbey, H., & Başdaş, Ö. Ü. Ö. (2019). Ergenler için zorbalık ve siber zorbalık ölçeği (BCS-A): türkçe geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Yayınlanmış Yüksek Lisans tezi*.
15. Sak, R., Sak, İ. T. Ş., Şendil, Ç. Ö., & Nas, E. (2021). Bir araştırma yöntemi olarak doküman analizi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 4(1), 227-256.
16. Uysal, H., & Dinçer, Ç. (2012). Okul öncesi dönemde akran zorbalığı. *Journal of Theoretical Educational Science*, 5(4), 468-483.